

управління лісами є запорукою формування ефективних механізмів і інструментів лісової політики в умовах реформування лісового сектору України.

Література

1. Байтала В.Д., Дубін В.Г. Еколого-географічний підхід до впровадження національної системи критеріїв та індикаторів сталого управління лісами// Науковий вісник НАУ. – К., 2000. – Вип. 25. – Лісівництво. – С. 1114-122.
2. Кравець П.В., Лакіда П.І., Швиденко А.З. Парадигма стійкого розвитку і біосферної ролі лісів України// Науковий вісник НАУ. – К., 1999, вип. 17. – Лісівництво. – С. 80-87.
3. Критерии и индикаторы устойчивого управления лесами Российской Федерации. Утверждены Приказом Рослесхоза от 5.02.98 № 21. <http://www.forest.ru/rus/legislation/laws/#sustain>.
4. Програма дій "Порядок денний на XXI століття"/ Переклад з англійської: ВГО "Україна, Порядок денний на XXI століття". – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
5. Самоплавський В.І. Лісове господарство України на зламі тисячоліть// Науковий вісник НАУ. – К., 2000. – Вип. 25. – Лісівництво. – С. 11-19.
6. Федоренко О.Н., Порошина Л.В. Проверка критериев и показателей устойчивого лесного хозяйства республики Беларусь на примере Хойникского лесхоза// Проблемы лесоведения и лесоводства: Сборник научных трудов ИЛ НАН Беларуси. Вып. 51. – Гомель: ИЛ НАН Беларуси, 2000. – С. 359-368.
7. Castañeda F. Criteria and indicators for sustainable forest management: international process, current status and the way ahead. http://www.fao.org/DOCREP/X8080e/x8080e06.htm#P0_0.
8. Resolution L2: Pan-European Criteria, Indicators and Operational Level Guidelines for Sustainable Forest Management. Third Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe. <http://www.minconf-forests.net/MCPFE-Resolutions/MCPFE-Resolutions-Third.html>.
9. CFCS 1002:2001. Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management. <http://www.uhul.cz/ncs/edefault.htm>.

УДК 332.33

Асист. Л.І. Новосельська – УкрДІТУ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Розглядаються питання впливу природних рекреаційних ресурсів на стан здоров'я людини та наводяться приклади економічної ефективності від їх використання.

Assist. L.I. Novoselska – USUFWT

Ecological-economic and social problems of efficient use of natural recreation resources

Problems of recreational nature resources on the state of man's health have been considered and examples of economic efficiency of their use have been given.

За природними умовами Україна є однією з багатих країн світу, що дає підстави з оптимізмом дивитися у майбутнє. Разом з тим Україна є однією з найбільш неблагополучних в екологічному відношенні країн Європи. ЧАЕС – результат непродуманої та екологічно необгрунтованої господарської діяльності керівних структур колишнього СРСР. Адже економіка країни формувалась без урахування об'єктивних потреб та інтересів її народу, в той

час як фінансування природоохоронних заходів здійснювалось за залишковим принципом. Внаслідок цього її економіка перенасичена хімічними, металургійними та гірничодобувними виробництвами із застарілими технологіями і значним руйнівним впливом на навколишнє середовище.

Природно-ресурсний потенціал України значний і різноманітний. В умовах інтенсифікації господарської діяльності винятково важливого значення набуває вивчення та раціональне використання земельних, мінерально-сировинних, водних, кліматичних, лісових, рекреаційних ресурсів та їх охорона.

Екологічна криза, що швидко прогресує унаслідок антропогенного руйнівного впливу на біосферу, загрожує людині вже сучасного покоління хронічними хворобами, а відмова від вирішення екологічних проблем невдовзі загрожуватиме існуванню людини як біологічного виду. З бурхливим розвитком науково-технічного прогресу, підвищеною урбанізацією та погіршенням стану довкілля збільшилось фізичне та психологічне навантаження на людину. Внаслідок цього зростає еколого-економічне та соціальне значення природних рекреаційних ресурсів.

Як відомо, природними рекреаційними ресурсами називають фактори та властивості природного середовища, що мають сприятливі для рекреаційної діяльності якісні та кількісні параметри і використовуються для лікування, оздоровлення, відпочинку та туризму.

Географічне положення України сприятливе у природно-ресурсному відношенні. За різноманітністю і багатством мінерально-сировинної бази Україна може забезпечити збалансований розвиток базових галузей промисловості та агропромислового комплексу. Поряд з цим винятково актуальною є проблема розвитку оздоровниць країни. Санаторно-курортне лікування та відпочинок в сучасному світі є одним з важливих способів підтримки здоров'я та посідає важливе естетичне та рекреаційне місце в житті людини. Від рівня здоров'я людини залежить трудова активність і продуктивність праці, збільшується тривалість життя та рівень народжуваності. Все це великою мірою визначається якістю навколишнього середовища.

Курортне лікування – це лікування природними факторами. Тому місцевість, де знаходяться і використовуються природні лікувальні фактори, називають курортом від латинського "курате", що означає лікувати. Курортне лікування властиве тим, що на відміну від лікарських засобів природні фактори найбільш фізіологічні, природні для організму. Вони мобілізують його резервні можливості, не викликаючи побічних явищ, сприяють розвитку функціональних можливостей основних систем організму, його імунних реакцій.

Сприятливі рекреаційні ресурси для лікування та відпочинку зумовили до перетворення країни в одну з найбільших оздоровниць. Особливо сприятливими рекреаційними (кліматичними, грязевими, водними) ресурсами відзначається Чорноморське узбережжя України, яке є другим за величиною курортним регіоном країни.

У сфері оздоровлення першочергового значення набувають питання розширення та зміцнення матеріально-технічної бази оздоровниць, охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних рек-

реаційних ресурсів, особливо у Причорномор'ї, де у багатьох місцях антропогенне навантаження на природу значно перевищує гранично допустимі норми. У такому традиційному районі масового відпочинку та лікування загальноукраїнського рівня екологічні можливості для великомасштабного насадження матеріально-технічної бази комплексу оздоровниць практично вичерпані, тому в найближчі роки ці райони не будуть спроможні масово прийняти зростаючий потік рекреантів без шкоди для навколишнього середовища. Отже без дальшого поліпшення охорони навколишнього середовища та вдосконалення управління господарством санаторно-курортних комплексів в них може порушитися екологічна рівновага, що призведе до скорочення рекреаційної місткості навколишнього середовища.

Необхідно розробити також чітку систему реалізації курортних послуг так званого неорганізованого відпочинку. Поки що існує тільки один тимчасовий вихід: ширше використовувати з цією метою житло місцевого населення. У Причорномор'ї цим житлом щороку користується біля 4 млн. людей, причому у великих центрах регіону кількість рекреантів, що орендують житло у місцевого населення, у 8-12 разів перевищує загальну чисельність постійних жителів. Вирішення питань фінансування природоохоронних заходів та матеріально-технічного забезпечення господарства оздоровниць, створення нормальних умов для відпочинку й лікування набуває надзвичайно важливого соціального значення.

У статті 3 Конституції України зазначено, що "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю". Таким чином, захист людини, охорона її життя і здоров'я від негативного впливу навколишнього середовища є пріоритетним напрямком державної політики.

Здоров'я нації є одним з показників цивілізованості держави та відображає соціально-економічний стан суспільства та його сталий розвиток. Антропогенне забруднення природи призвело до порушення рівноваги в біосфері і стало суттєвою проблемою сьогодення. Населення України піддається дії чинників навколишнього середовища в рівнях, що перевищують граничнодопустимі величини та негативно впливають на стан здоров'я. Прогнозовані до 2010 року зміни довкілля в низці регіонів України сприяють посиленню несприятливих тенденцій у зміні здоров'я людей, що полягає в більш тяжкому перебігу захворювань, хронізації патологій, збільшенні розповсюдженості нозологічних форм та класів хвороб.

Погіршення стану здоров'я населення країни проявляється в медико-демографічних показниках – смертність населення України стала превалювати над народжуваністю та перевищувати її в півтора рази. Тому питання охорони та раціонального використання природних ресурсів є на сьогодні найважливішими.

Лікувальне значення мають води Чорного моря, які є високо мінералізованими та складаються більш як з 60 хімічних елементів. Сполуки цих елементів позитивно впливають на організм людини. Морські ванни, як і при-

чорноморське повітря, насичене парами морської води, мають лікувальні властивості.

Використання природних рекреаційних ресурсів приносить значний соціальний ефект. За оцінкою науковців Одеського відділення інституту ринку й економіко-екологічних досліджень Академії наук України, де розроблена методична й інформаційна база вивчення народногосподарської ефективності використання рекреаційних ресурсів морського узбережжя, народногосподарський ефект від оздоровлення одного рекреанта в санаторії становить 217 дол. США на рік, у будинку відпочинку – 135 дол. США на рік. Ефект від курортного освоєння 1 м³ лікувальних ресурсів досягає: 4030 дол. США – від використання підземних мінеральних вод у лікувальних цілях; 48,5 дол. США – від ванн; 1214 дол. США – від мулу в лікувальних цілях.

Курортне лікування і відпочинок дають позитивні результати: зниження тимчасової непрацездатності в середньому на одного оздоровленого становить 6,1 дня на рік, а економічний ефект від оздоровлення – 108 дол. США. Отже, сумарний економічний ефект від сучасного курортного лікування і відпочинку 2,5 млн. рекреантів досягає 265 млн. дол. США, а соціальний – 15 млн. днів скорочення їхньої тимчасової непрацездатності за рік. Економічний ефект від освоєння природних ресурсів для лікування 1 млн. санаторних хворих перевищує 121 млн. дол. США або 46 % сумарного ефекту. Піски Чорноморського узбережжя, поліпшуючи здоров'я відпочиваючих, забезпечують економічний ефект у 400 дол. США/м³ піску. Цей же 1 м³ морського піску, що використовується в будівництві дасть біля 200 дол. США економічного ефекту, що у 2 рази менше. Ефект від застосування лісів природних зон у рекреаційних цілях удвічі вищий, ніж від вирубаня лісів для заготівлі лісової деревини з розрахунку на 1 га лісу. Отже, використання цих же ресурсів у промисловості і будівництві дає ефект нижчий на два-три порядки.

Недосконалий економічний механізм використання та охорони природних рекреаційних ресурсів став стримуючим чинником досконалої організації ведення господарств санаторно-курортних комплексів. В результаті цього національна економіка та населення використовує недостатньо ефективно природно-ресурсний потенціал оздоровниць.

Нинішній стан розбудови незалежної України характеризується складними процесами трансформації економіки. Час показав, що подолати кризові явища в суспільно-економічному житті нашої держави тільки політичними методами без докорінних змін в економіці неможливо. Об'єктивною потребою є прискорене реформування ринкової інфраструктури та вдосконалення ринкових методів господарювання.

Господарська діяльність людини набула надзвичайно широкого розмаху, що викликало адекватне зростання негативних впливів на навколишнє середовище. Темпи екстенсивного росту економіки та масштаби залучення природних ресурсів досягли рівня, який призвів до якісних змін характеру взаємодії людської діяльності і природних ресурсів.

Забруднення атмосфери є найбільш небезпечним. Забруднене повітря передає через органи дихання в організм людини шкідливі речовини. У ре-

зультаті свого руху повітря здатне поширювати забруднення на значну відстань і, осідаючи, забруднює інші об'єкти природи. Забруднювачі, потрапляючи в організми людини, рослин чи тварин зумовлюють різні захворювання.

Особливої гостроти та актуальності набуває в Україні охорона водних ресурсів. На ці потреби в країні витрачається приблизно 60 % усіх державних капіталовкладень, що виділяються на охорону навколишнього середовища. У південних районах України, що їх омивають води Чорного та Азовського морів, розташовані великі оздоровниці. Проте через часті аварійні скидання господарсько-побутових стоків у приміських містах Одеської, Миколаївської, Кримської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей, на морських узбережжях – місцях масового відпочинку та лікування, склалася напружена обстановка внаслідок сильного забруднення води та пляжів. У результаті цього доводилося тимчасово закривати влітку численні пляжі відомих санаторно-курортних центрів. Використання води, насиченої хімічними забруднювачами, призводить до виникнення злоякісних пухлин, хвороб шлунково-кишкового тракту, жовчнокам'яної хвороби, а також може призвести до спалаху інфекційних захворювань.

У складному стані перебувають земельні ресурси та ґрунти України. Внаслідок екстенсивного розвитку сільського та лісового господарства, водних і хімічних меліорацій відбувається інтенсивний розвиток ерозійних процесів, ущільнення орного шару ґрунту, зниження його родючості, ослаблення стійкості природних ландшафтів.

Таким чином, людство зіткнулося з нагальною необхідністю попередження та відтворення глобальної екологічної катастрофи шляхом посилення природоохоронної діяльності, впровадження принципів екологобезпечного розвитку.

Негативний стан природних ресурсів і навколишнього середовища безпосередньо стосується інтересів народу та впливає на погіршення стану здоров'я нинішніх і майбутніх поколінь.

Важливим і актуальним є питання оцінки рівня природоохоронної діяльності, вивчення особливостей і закономірностей процесів природокористування та розвитку природоохоронної сфери, взаємозалежності процесів еколого-соціально-економічного розвитку. Основними критеріями оцінки рекреаційного потенціалу є якість природного середовища, стан здоров'я населення як головного реципієнта забруднення, ефективність витрат природоохоронного значення, ступінь раціональності природокористування, рівень екологічної свідомості населення та рівень державного регулювання.

Кризова екологічна ситуація в Україні, яка поглиблюється складним економічним станом у державі, обумовлює необхідність активізації та удосконалення фінансового механізму природоохоронної діяльності, зокрема вдосконалення економічних інструментів, що спрямовані на ефективне використання природного потенціалу.

Література

1. Буркинський Б.В. и др. Морехозяйственный комплекс: В 2 т. – К.: Наук. думка, 1991, т.1. – 349 с.
2. Заставний Ф.Д. Географія України – Львів: Світ. 1994.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: Підручник. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2002. – 346 с.

УДК 577.4:330

*Аспір. Л.О. Шашула, РВПС України – НАН України;
В.О. Гавриленко, викладач ЄУФІСМБ*

ІНСТИТУЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КОНВЕРГЕНЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються проблеми удосконалення державного регулювання соціально-економічного розвитку на основі природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності. Визначено необхідність подальшого сталого розвитку країни, збереження природо-ресурсного потенціалу, забезпечення екологічної безпеки з метою задоволення потреб суспільства та майбутніх поколінь. Пропонується створення нового формального інституту еколого-орієнтованого спрямування – Національного Агентства з питань ресурсоспоживання (НАПР).

L.O. Shashula¹, V.A. Gavrilenko²

The institutional aspects of ecology policy and society economical development convergation

The article devoted to improvement of state management of socio-economical development on the basis of the environmental activity. It was defined the necessity of the sustainable development, protection of nature-resources potential, providing of ecology safety, with the aim of present and future society satisfaction. It was proposed the creating of the new institution – National Agency of Nature USE.

Серед чинників, які маємо обов'язково враховувати у процесі сучасних економічних реформ, особливе місце займає той факт, що невичерпність скарбниць надр України промайнула та згасла разом із нафтогазовими та енергодоларовими ресурсами колишнього тоталітарного режиму надто швидко, і за фасадом багатючих земель і гіпотетичних корисних копалин країна отримала чи не найдорожчі у світі енергоносії. Такий стан справ впливає на деформацію структури Державного бюджету України, посилює залежність інших країн і окремих державних блоків, впливових міжнародних організацій.

Діюча і сьогодні система використань ресурсів не відповідає сучасним потребам конвергенції екологічної політики та економічного розвитку, стримує зростання виробництва й нагромадження. Між іншим, тривалий світовий досвід вагомо переконує в тому, що неможливо забезпечити стабільний стан розвитку суспільства за рахунок виснаження природних ресурсів. Водночас однією з головних умов нагромадження ресурсів і збереження навколишнього середовища є значне економічне зростання.

¹ Post-graduate student of the Council for Studying Productive Forces Of Ukraine – NAS of Ukraine

² Lecturer of EUFISMB